

KANTON SARAJEVO

Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja

**PRIVREMENE UPRAVLJAČKE SMJERNICE ZA
ZAŠTIĆENI PEJZAŽ "TREBEVIĆ"**

Sarajevo, april 2014. godine

S A D R Ž A J:

I UVOD.....	3
II CILJEVI I POLITIKA UPRAVLJANJA PODRUČJEM ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ".....	4
2.1.Svrha upravljanja zaštićenim pejzažem "Trebević"	4
2.2 Ciljevi upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"	6
2.3 Politika upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"	6
III SMJERNICE ZAŠTITE PODRUČJA ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"	7
3.1.Ocjena stanja i zaštita prirodnih vrijednosti	7
3.2.Ocjena stanja i zaštita kulturno – historijskih vrijednosti	11
3.3.Ocjena stanja i razvoj infrastrukturnih sadržaja	12
3.4 Koncept zaštite područja Zaštićenog pejzaža "Trebević" i pojedinih zona.....	13
IV PRIVREMENE UPRAVLJAČKE AKTIVNOSTI.....	17
V NAČIN I IZVORI FINANSIRANJA ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"	21
5.1 Troškovi realizacije za privremene upravljačke smjernice	21

Na osnovu člana 27. Zakona o ustanovama („Službeni list R BiH“ br., 6/92, 8/93 i 13/94), člana 241. Zakona o zaštiti prirode (“Službene novine Federacije BiH”, broj 66713) i člana 26. Pravila Kantonalne javne ustanove za zaštićena priroda područja Upravni odbor Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja na četvrtoj sjednici održanoj dana 18.04.2014. godine donio je

PRIVREMENE UPRAVLJAČKE SMJERNICE ZA ZAŠTIĆENI PEJZAŽ “TREBEVIĆ”

I UVOD

Sadržaj i struktura privremenih upravljačkih smjernica je prilagođena odredbama koje su propisane Zakonom o zaštiti prirode (“Službene novine Federacije BiH”, broj 66/13), a u skladu sa Odlukom o utvrđivanju Prijedloga za proglašenje zaštite područja “Trebević”, Stručnom obrazloženju za proglašenje Zaštićenog pejzaža “Trebević” i Zakonom o proglašenju Zaštićenog pejzaža “Trebević”, kojima su definisane mjere zaštite, korištenja, uređenja i održavanja ovog prostora.

U slučaju kad raspoloživi resursi i vrijeme ne dopuštaju pripremu cjelovitog plana upravljanja za efikasno upravljanje zaštićenim područjem potrebno je izraditi privremene upravljačke smjernice.

S tim u vezi, Upravni odbor Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja donosi Privremene upravljačke smjernice za Zaštićeni pejzaž “Trebević” sa osnovnim dijelovima plana upravljanja bez provođenja postupka javnog uvida, a uz saglasnost Ministarstva prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo.

Ove smjernice su osnovni alat koji će Upravitelju poslužiti da definiše način izvođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem sve do donošenja Plana upravljanja zaštićenim područjem na način i postupkom koji je propisan za njegovo donošenje.

Prije svega, privremene upravljačke smjernice su zasnovane na upravljačkim ciljevima kategorizacije – metoda IUCN, na osnovu smjernica koje definiše izradu Plana upravljanja po Zakonu o zaštiti prirode i na osnovu primarnih aktivnosti koje prizilaze iz zadatih smjernica a koje su zasnovane na osnovu dugogodišnjeg iskustva Upravitelja u upravljanju drugim zaštićenim područjima .

Privremene upravljačke smjernice za Zaštićeni pejzaž „Trebević“ su sadržane u tri poglavlja.

Prvo poglavlje se odnosi na ciljeve i politiku upravljanja područjem Zaštićenog pejzaža "Trebević", u kojem su dati pokazatelji za uspostavu zaštićenog prostora, politike upravljanja kao i temeljni ciljevi upravljanja ovim područjem.

Drugo poglavlje tretira smjernice zaštite Zaštićenog pejzaža "Trebević" u kojem je data ocjena stanja Zaštićenog pejzaža "Trebević", koncept zaštite ovog prostora baziran na predstavljenim mjerama zaštite i dozvoljenim intervencijama u području, kao i upravljačkim aktivnostima koje će omogućiti da se sprovodi efikasna zaštita i upravljanje prirodnim i kulturnim vrijednostima Zaštićenog pejzaža "Trebević".

U ovom poglavlju će biti date i smjernice za razvoj dopuštenih djelatnosti koje će biti u funkciji održivog razvoja područja.

Treće poglavlje se odnosi na izvođenje (realizaciju) privremenih upravljačkih smjernica za Zaštićeni pejzaž "Trebević", a odnose se na prostorno-vremensku dinamiku i prateće ekonomske aspekte realizacije predviđenih smjernica, kao i način i izvor finansiranja ovog područja.

II CILJEVI I POLITIKA UPRAVLJANJA PODRUČJEM ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"

2.1.Svrha upravljanja zaštićenim pejzažem "Trebević"

Svrha uspostave prostora Zaštićenog pejzaža "Trebević" je proistekla iz njegovih osnovnih prirodnih vrijednosti i potreba šire društvene zajednice, a shodno osnovnim istaknutim IUCN principima za kategorizaciju zaštićenih područja:

KATEGORIJA V zaštićenih područja obuhvaća ona područja gdje je dugotrajna interakcija čovjeka i prirode proizvela specifične ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti, i gdje je održavanje tog odnosa nužno da bi se ove vrijednosti sačuvale.

Očuvanje integriteta ovih tradicionalnih interakcija je od vitalnog značaja za očuvanje, održavanje i evoluciju jedne ovakve zone.

Prema zakonu o zaštiti prirode FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 66/13), Zaštićeni pejzaž je svrstan u kategoriju zaštite Va i definisan je na slijedeći način :

"Kategorija Va zaštićenih područja obuhvaća područje nastalo kroz interakciju ljudi i prirode tokom vremena, a karakteriše se značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i estetskim vrijednostima. Očuvanje interakcije ljudi i prirode je od vitalnog značaja za zaštitu i održivost područja, sa pridruženim prirodnim i drugim vrijednostima."

Po istom Zakonu definisani su primarni i ostali ciljevi vezani za zaštitu, očuvanje, korištenje i unapređenje ove kategorije zaštite, a to su:

Primarni cilj :

- Zaštita i održanje važnih kopnenih, morskih pejzaža i parkova prirode sa vrijednostima koje su nastale interakcijom ljudi i prirode kroz tradicionalnu praksu upravljanja.

Ostali ciljevi :

- Održanje uravnotežene interakcije prirode i ljudske kulture kroz zaštitu kopnenog/morskog pejzaža i parka prirode pridruženih tradicionalnih načina upravljanja, društvenih, kulturnih i duhovnih vrijednosti.
- Generalni doprinos očuvanju biodiverziteta kroz upravljanje vrstama u okviru kulturnog pejzaža i kroz poboljšanje mogućnosti očuvanja u teško iskorištavanim pejzažima.
- Poboljšane mogućnosti za uživanje, blagostanje i socioekonomske aktivnosti kroz rekreaciju i turizam.
- Korištenje prirodnih proizvoda i funkcija okoline.
- Uspostava okruženja koje će podstaći uključivanje lokalne zajednice u upravljanje vrijednim kopnenim, morskim pejzažima, te prirodnim i kulturnim vrijednostima unutar njih.
- Podrška očuvanju agrobiodiverziteta i akvatičnog biodiverziteta.

Područje Zaštićenog pejzaža "Trebevića" posjeduje pejzaž koji ima visoku estetsku vrijednost sa velikom raznolikošću u biološkom, pedološkom i geološkom smislu, što zajedno sa graditeljskim naslijeđem, tradicionalnim vrijednostima i samom blizinom grada omogućava neophodne parametre za ostvarivanje ekoturističkih posjeta i posjeta sa aspekta sportsko – rekreativnog turizma i uživanja posjetitelja unutar svakodnevnog načina života i razvoja ekonomskih aktivnosti koje su u skladu sa mjerama zaštite.

Na osnovu iznesenih činjenica se može zaključiti da uspostava Zaštićenog pejzaža "Trebević" ima svrhu :

- očuvanja i unapređenja svih elemenata fizičkogeografskog i biološkog diverziteta u zoni zaštićenog područja,
- otklanjanje i sprečavanje eksploatacija i aktivnosti koje mogu dovesti do promjene i oštećenja prirode,
- razvoja i unapređenje ekoturističkih potencijala Općine Stari Grad i Kantona Sarajevo na nivou organiziranih i planskih turističkih posjeta koje imaju sportsko – rekreativni i edukacioni karakter, a u koje su, istovremeno, uključeni i kulturni elementi ovog područja,

- aktivnog učešća lokalnog stanovništva u održavanju i unapređenju funkcioniranja zaštićenog područja i njegovog daljeg promoviranja u funkciji samoodrživog razvoja lokalne zajednice.

2.2 Ciljevi upravljanja Zaštićenim pejzažem “Trebević”

Zaštita područja u kategoriji „Zaštićeni pejzaž“ predložena je sa sljedećim ciljevima:

- održavanje usklađenosti međusobnog djelovanja prirode i kulture putem zaštite pejzaža i tradicionalnog korištenja zemljišta, građenja, te društvenih, rekreativnih i sportskih manifestacija;
- izvođenja ekonomskih aktivnosti u skladu sa prirodom i očuvanjem kulturnog sistema zajednica;
- održavanje raznolikosti pejzaža i staništa, srodnih vrsta i ekosistema;
- eliminiranje i sprečavanje korištenja zemljišta i aktivnosti koje nisu u skladu sa ciljevima upravljanja,
- omogućavanja rekreacije i turizma koje odgovara kategoriji područja;
- podsticanje naučnih i edukativnih aktivnosti za dobrobit stanovništva za duži vremenski period;
- zaštita posebnih kulturnih znamenitosti.

Postavljeni ciljevi su u skladu sa ciljevima definiranim Zakonom o zaštiti prirode, kao i upravljačkom ciljevima definisanim od strane IUCN za ovu kategoriju.

2.3 Politika upravljanja Zaštićenim pejzažem “Trebević”

Upravljanje područjem zaštićenog pejzaža “Trebević”, koje bi se baziralo na uravnoteženim osnovama je od suštinskog značaja za očuvanje i unapređenje svih elemenata fizičkogeografskog i biološkog diverziteta, kao i socio – kulturnog naslijeđa u zoni kako zaštićenog područja, tako i u široj regiji Kantona Sarajevo.

Osim očuvanja i unapređenja ovih elemenata, politika upravljanja se zasniva i na promociji navedenih vrijednosti, održivom korištenju postojećih resursa ovog područja u skladu sa predloženim mjerama zaštite, razvoju ekoturističkih posjeta, obrazovnih programa i naučnih istraživanja.

III SMJERNICE ZAŠTITE PODRUČJA ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA ”TREBEVIĆ“

Prirodna cjelina Trebević i Jahorina su dijelovi istoimenih većih cjelina koje se prostiru na administrativnom području Kantona Sarajevo u FBiH i grada Istočno Sarajevo u entitetu Republika Srpska. Ukupna površina obuhvata Zaštićenog pejzaža “Trebević” iznosi 400,20 ha i nalazi se na području Kantona Sarajevo, Općina Stari Grad.

Južna granica područja je granica sa urbanim dijelom grada, a sa ostalih strana je ograničeno entitetskim granicama. Granica područja se proteže od naselja Berkuša, odakle ide južno preko Bistrik kule, te jugoistočno preko Tabačke ravni i ispod Bijele stijene, odakle skreće istočno do Dobre vode, koja je ujedno i najjužnija granična tačka prostora, zatim skreće sjeveroistočno preko Bruške šume i sjeverno do Merdžanovog klanca, odakle se spušta sjeverno do granice sa bivšim kolosijekom uzane pruge Sarajevo – Priboj, odakle nastavlja pravcem sjeverozapad do granice sa urbanim dijelom grada, potom skreće južno do naselja Jarčedoli, odakle se prostire u jugozapadnom pravcu južno od kote 839 m.n.v. i sjeverno od kote 960 m.n.v. do prostora Mala kapa, od koje se nastavlja u pravcu sjevera pružajući se između prostora Čolina kapa i Mala kapa, te se okreće ka zapadu do naselja Berkuša.

3.1. Ocjena stanja i zaštita prirodnih vrijednosti

Geološke i geomorfološke karakteristike

Planina Trebević je gotovo u potpunosti izgrađena od sedimentnih tvorevina Trijasa (T), gdje su zastupljeni gotovo svi stratigrafski članovi ove periode (donji, srednji i gornji Trijas). U prostoru F BiH također su zapažene pojave miocenskih sedimenata (M), čija je prisutnost posebno naglašena unutar urbanog područja grada Sarajeva. Premda su Kvartarne tvorevine (Q), ukupno zastupljene na marginalnoj razini, smatra se vrijednim naglasiti njihova važnost u građenju ovog prostora, kako u stratigrafskom, tako i morfološkom pogledu.

Glavne fizičkogeografske karakteristike ogledaju se u raznolikosti geoloških podloga u prostoru i radom tektonike formiranja ekstremnih staništa izuzetno lijepih za oko posmatrača. Tri značajna geološka objekta koja plijene oko posmatrača su Bijela stijena, dio kanjona rijeke Miljacke (sektor uz staru željezničku prugu) i Merdžanov klanac sa siparom. Bijela stijena, iako u području RS, je jasno vidljiva sa prostora Tabačke ravni i predstavlja cjelinu koja je interesantna sa geološkog i biološkog aspekta, jer se na njoj gnijezde brojne vrste ptica.

Hidrološke i hidrogeološke karakteristike

U hidrogeološkom pogledu, ovo su veoma zavodnjeni sedimenti, što im obezbjeđuje kvalitet bogatstva podzemnom vodom i shodno tome, pojavljivanja izdašnih vrela na površini terena. Na južnim dijelovima područja javljaju se brojna izvorišta koja čine mrežu potoka koji na prostoru Ravni čine Bistrički potok. Bistrički potok, potom, gradi korito koje

prolazi kroz netaknutu šumu jele i smrče, te uz brojne slapove daje jedinstven, gotovo idiličan, draž pejzažu.

Prostor odlikuje prisustvo većeg broja manjih vodotoka. Glavna izvorišta na području su Dobra voda i Mali studenac. Mreža potoka sa izvorišta Potok Mali studenac izvire na Tabačkoj ravni i slijeva se niz padine Trebevića prema Bistričkom potoku koji pripada slivu rijeke Miljacke. Izvorište Mali studenac je kaptirano i služi za vodosnabdijevanje planinarskog doma HKD „Napredak“. Na potezu od lokaliteta Ravne, idući asfaltiranim putem prema Dobroj vodi, može se naći veliki broj manjih vodotoka koji, ili izvire na tom potezu ili se slijevaju sa prostora Dobre vode. Mreža površinskih vodotoka je gusta i neravnomjerna sa čestim neuređenim koritima.

Pedogeografske karakteristike

Područje Trebevića i njegove okoline predstavlja mozaik različitih tipova tala. Uglavnom, javljaju se tla koja dominiraju na krečnjačkim i dolomitnim geološkim podlogama, ali se javljaju i tla nastala uticajem čovjeka.

Kako planina Trebević predstavlja cjelinu izloženu uticajem spleta abiotičkih faktora. Prostor Trebevića je do kraja XIX stoljeća je bila golet sastavljena od livada sa geološkom podlogom koja je na pojedinim mjestima izbijala na površinu. Dominantna tla bila su litosol i kalkomelanosol. Sistematskim pošumljavanjem stvorili su se uslovi za nastanak slojevitijih tipova tala, zbog toga što šuma, svojim korijenskim dijelom, štiti tlo od ispiranja vodom i od uticaja vjetra. Sezonskim odumiranjem otpalog lišća i iglica sa četinara stvorio se humusni sloj koji se postepeno mineralizuje. Nepobitno je da šumski ekosistemi imaju veliki značaj u nastanku tala ali i njihovom opstanku. Šumska vegetacija Trebevića, također, sprječava nastanak klizišta koji bi eventualno predstavljali opasnost za brojna naselja koja su se razvila na padinama ove planine.

Biogeografske karakteristike

Biogeografske karakteristike ovog prostora su predstavljene kroz realnu i potencijalnu šumsku vegetaciju i to :

Realna šumska vegetacija u kojoj prevladavaju:

- Termofilne šume bukve (*Seslerio – Fagetum, Ostryo – Fagetum, Aceri obtusati – Fagetum*),
- Šume medunca i crnog graba (*Quercu – Ostryetum carpinifoliae*) ili šume crnog graba (*Orno –Ostryetum*),
- Šume jele i smrče (*Abieti – Piceetum*),
- Šume bukve i jele sa smrčom (*Piceo – Abieti - Fagetum*),
- Vegetacijski kompleksi šuma crnog graba (medunca i crnog graba; *Quercu – Ostryetum carpinifoliae*) sa fitocenozama stijena i sipara (*Asplenietea rupestris (trichomanes), Thlaspietearotundifoli*).

Od potencijalne šumske vegetacije na prostoru Trebevića se javljaju :

- Šume kitnjaka i običnog graba (*Quercus – Carpinetum*),
- Šume lužnjaka i običnog graba (*Carpinus betuli – Quercus robur* incl. *Genista elatae – Quercetum robur*),
- Šume bukve i jele sa smrčom (*Picea – Abies – Fagetum*),
- Vegetacijski kompleksi šuma crnog graba (medunca i crnog graba; *Quercus – Ostrya carpinifoliae*) i šume crnog bora (*Pinetum nigrae*),
- Termofilne šume bukve (*Ostrya – Fagetum, Acer obtusatum – Fagetum*) sa fitocenozama stijena i sipara (*Asplenium rupestris (trichomanes), Thlaspietea rotundifolia*)

Analizom stanja vegetacije tokom terenskih obilazaka utvrđeni su ekosistemi i životinjske vrste prepoznate kao vrijedne od strane mreže NATURA 2000.

Ekosistemi prostora Trebević

Unutar cjelokupnog prostora javljaju se različite biljne zajednice, koje tvore različite biljne vrste. Na prostoru je evidentirano deset različitih ekosistema i to:

- ekosistem borovih šuma na stijenama,
- ekosistem bukovih šuma,
- ekosistemi izdanačkih termofilnih šuma i šibljaka,
- ekosistemi umjereno vlažnih do kserofilnih livada u fazi sukcesije,
- ekosistemi stjenovitih podloga i siparišta sa pionirskom vegetacijom,
- ekosistem šuma jele i smrče na dubokim tlima,
- ekosistemi šuma jele i smrče na plitkim tlima,
- ekosistemi ugaženih i devastiranih staništa,
- ekosistemi zasada četinara (crni bor),
- ekosistemi zasada četinara – jela, smrča.

Na prostoru je evidentirana i jedna manja sastojina endemita Pančićeve omorike, *Picea omorika* (Pančić) Purk., te nekoliko individua terciarnog relikta juga Balkana molika, *Pinus peuce* Griseb., koja je neravnomjerno raspoređena u prostoru i ne gradi sastojine. Treba napomenuti da se pojam endemit i terciarni relikat odnosi isključivo na spomenute vrste koje obitavaju u svom prirodnom arealu, u ovom slučaju termin endemit i terciarni relikat se koristi isključivo da bi se naglasio značaj populacija navedenih vrsta.

Na ovom području se, osim spomenutih vrijednosti nalazi i veliki broj vrsta lišajeva, kao što su vrsta *Cetraria islandica* (L.) Ach. – islandski lišaj i to u prilično velikom broju, zatim vrste iz rodova *Lobaria* (Schreb.) Hoffm., *Palmeria* Ach., *Usnea* Adans. te druge vrste i rodovi. Osim lišajeva prostor je bogat mahovinama i gljivama koje se odlikuju bogatstvom vrsta.

Zajednica mahovina je jako dobro razvijena gotovo u svim dijelovima prostora, a najveću brojnost mahovine ostvaruju na vlažnim, osjenjenim staništima kao što su neosunčane strane stijena, u šumama, blizu ili u samim vodotocima itd.

Stalna vlaga donesena brojnim vodotocima te obilje organske materije u procesu truljenja omogućilo je i razvoj čitavih populacija gljiva, kako otrovnih, tako i jestivih.

Karakteristike faune

Prostor Trebevića naseljavaju različite vrste krupnijih i sitnijih vrsta sisara, kao i drugih predstavnika životinjskog svijeta.

Od glavnih vrsta divljači koje obitavaju na ovom prostoru su: srna *Capreolus capreolus*, divlja svinja *Sus scrofa*, zec *Lepus europaeus*, vuk *Canis lupus*, lisica *Vulpes vulpes*, divlja mačka *Felis silvestris*, jazavac *Meles meles*, sitni sisari poput miša i puha, a u prostor povremeno zalazi i medvjed *Ursus arctos*.

Prostor obiluje brojnim vrstama ptica kao i vodozemaca i gmazova od kojih je veliki broj zaštićen i nalazi se na popisu vrsta za NATURA 2000.

Kako blizina prostora uslovljava broj posjeta lokaciji bit će neophodno stvoriti efikasne mjere zaštite prostora kojima će se navedena bogatstva prostora očuvati i za buduće generacije. **Za opisane ekosisteme moraju se propisati određene mjere očuvanja.**

Raznovrsnost ekosistema na relativno malom prostoru predstavlja rijetko viđen fenomen, a buduća specijalistička istraživanja će donijeti jasnu sliku o tome koliko bogatstvo krije ovaj mali kutak prirode koji se prostire gotovo pa u samom centru grada Sarajeva.

Koristeći rezultate istraživanja koji su izradom Stručnog obrazloženja prikupljeni u cilju donošenja Zakona o proglašenju Zaštićenog pejzaža „Trebević“, kao i samim uvidom na terenu, na ovom području vidljiv je određeni stepen degradacije prirodnih vrijednosti, uzrokovan antropogenim uticajima kao što su bespravna sječa šume, vodozahvati, intenziviranje izgradnje stambenih objekata duž granice sa urbanim područjem grada Sarajeva.

Fauna, posebno populacija krupnih sisara je prostornim habitatom primarno vezana za šumske ekosisteme, koji se ovdje rasprostiru i unutar i izvan zaštićenog područja, tako da su kvantitativni pokazatelji još uvijek nepouzdati.

KJP “Sarajevo – šume” Sarajevo je gazdovalo šumama i šumskim zemljištem na ovom prostoru prije proglašenja područja zaštićenim. Nadzor nad područjem i upravljanje privatnim šumama obavljala je Kantonalna uprava za šumarstvo. U procesu pripremnih radova za preuzimanje prostora KJU za zaštićena područja je obavila niz sastanaka i dogovora sa obje institucije u cilju preuzimanja dugoročnih i godišnjih planova kao i stvaranja baze podataka za sve provedene i potrebne aktivnosti koje definišu zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti, registrovanih uzurpacija, pokrenutih krivičnih prijava po raznim osnovama, statusu eventualno pokrenutih projekata.

Između KJU za zaštićena prirodna područja i Uprave za šumarstvo je oformljena zajednička komisija o primopredaji šume i šumskog zemljišta sa sačinjenim zapisnikom o uočenim

zapažanjima na terenu. Ujedno, Uposlenici Ustanove su se upoznali sa svim bitnim elementima koji su potrebni za budući nadzor i čuvanje područja.

Iako je prirodna obnova sastojina na većem dijelu prostora u dobrom stanju, primijećeno je da je na pojedinim dijelovima područja šumski red i higijena šume dosta narušena. Ovakvo stanje uzrokovano je prvenstveno uslijed nelegalne sječe šuma, pogotovo u predjelu Ravne – Dobra voda.

Adekvatnim gospodarenjem i intenzivnijim prisustvom nadzornika prirode, trebale bi se spriječiti radnje koje negativno utiču na prirodu i sprječavaju formiranje zdravih prirodnih šuma na području.

Neadekvatno uspostavljen šumski red predstavlja pogodne uslove za širenje i razvoj štetnih šumskih insekata koji mogu nanijeti velike posljedice na stabilnost šumskih ekosistema, te je potrebno posebnu pažnju obratiti ka redukciji brojnosti ovih štetnika.

3.2. Ocjena stanja i zaštita kulturno – historijskih vrijednosti

Na području Zaštićenog pejzaža “Trebević” spominju se četiri objekta koja imaju kulturno – historijsku vrijednost, a to su:

- Bistrik Kula
- Fort Draguljac
- Vatrene linija opsade grada
- Rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica-Hrid

Tvrđava Bistrik kula je sagrađena za vrijeme Austro – ugarske vladavine u Bosni i Hercegovini kao dio odbrambenog sistema grada Sarajeva. Objekat je nakon prestanka vladavine Austro – ugarske napušten i nije bio u funkciji sve do 1967. godine kada je objekat na korištenje dobilo Univerzitetsko astronomsko društvo. Prvi radovi na izgradnji Astronomske opservatorije (koja se tada zvala „Čolina kapa“) obavljani su od 1969. – 1972. godine. Izvršena je rekonstrukcija stare Austro – Ugarske tvrđave i na njoj su podignute kupole promjera 3,6 i 4,6 m, Pokraj objekta tvrđave Bistrik kula je između 1975. i 1982. godine izgrađena nova četverospratna zgrada sa kupolom prečnika 8 metara.

Astronomska opservatorija na Trebeviću je u ljeto 1992. godine u potpunosti uništena, ovu historijsku cjelinu je neophodno obnoviti i vratiti njen autentičan izgled.

Fort Draguljac: Na prostoru lokaliteta Draguljac postoje ostaci tvrđave „*Fort Draguljac*“ koji je nastao tokom Austro – ugarske okupacije Bosne i Hercegovine (1878-1918.). Pretpostavlja se da je tvrđava imala namijenu za zaštitu pruge Sarajevo – Priboj, ali i da je skupa sa Bistrik kulom, tvrđavom na Vracima i na Gradonju činila odbrambeni sistem grada Sarajeva. Danas se na mjestu nekadašnje utvrde vide samo manji ostaci temelja. Nema podatka da li su do sada vršena arheološka istraživanja na lokalitetu nekadašnjeg Fort Draguljca. Područje Draguljca sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac i

paleontološkim nalazima brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac ne smiju biti ugroženi bilo kakvim radovima i oblicima korištenja.

Vatrena linija opsade grada Lokalitet (kota) vatrene tačke iz perioda opsade grada koje je u proteklom ratu 1992. – 1995. godine bio poprište mnogih bitaka značajnih za odbranu Sarajeva. Vatrene linija unutar granica prostora za valorizaciju protezala se od Bistrik kule preko Čoline kape, zatim preko Vidikovca i dalje padinama Kosmatice prema Merdžanovom klanu. Duž vaterene linije zemljište je bilo minirano i jako utvrđeno što se na pojedinim mjestima (Čolina kapa, Merdžanov klanac) još mogu vidjeti ostaci postolja za visokokalibarska oružja, te ostaci rovova djelomično zatrpanih nakon završetka rata. Ovo je predloženo da se uvrsti i evidentira lokalitet (kota) vatrene tačke iz perioda opsade grada kao pojedinačni historijsko – memorijalni spomenik, a prema posebnom Programu valoriziranja događaja i mjesta iz prošlog rata (1992. – 1995.)

Objekti austrougarskog vodovoda Bistrica – Hrid: Kroz prostor Zaštićenog pejzaža “Trebević”, prolazi i stari Austro – ugarski vodovod. Ovaj vodovod je do 1999 – te godine služio i kao cjevovod za dovod vode do prve hidroelektrane u BiH izgrađene na Hridu.

Upravljanje i zaštita evidentiranog kulturno – historijskog naslijeđa će se odvijati u smjeru zaštite objekata kulturne baštine od dalje devastacije, kao i prikupljanja i ažuriranja dodatnih podataka o vrijednostima ovih objekata koja će se odvijati u saradnji sa institucijama, organizacijama i vlasnicima, a u skladu sa propisima iz oblasti zaštite kulturne baštine.

3.3. Ocjena stanja i razvoj infrastrukturnih sadržaja

Na prostoru za valorizaciju prirodnih vrijednosti Trebević trenutno postoje dva objekta i to dom HKD „Napredak“ i dom Skijaškog kluba „Širokača“ na Tabačkoj ravni (Franjina kuća). Od prijeratnih objekata za odmor izdvajali su se restoran Vidikovac, dom „Prvi šumar“ na Ravnama i Vranicin dom u Merdžanovom klanu. Svi navedeni objekti su u ruševnom stanju i potrebna im je kompletna obnova. Objekat Trebevičke žičare je takođe devastiran. Nakon rata, sagrađen je i objekat na mjestu nekadašnjeg Unioninvestovog doma na potezu prema Brusu, ali isti danas nije u funkciji i propada. Njihova rekonstrukcija i eventualna dogradnja ne smiju prelaziti granice postojeće ceste koja okružuje prostor.

Od saobraćajnica veće važnosti ističe se cesta Sarajevo – Jahorina od koje se na lokalitetu Ravne odvaja dio puta za vidikovac i bob stazu a drugi dio prema domu HKD „Napredak“ Sarajevo i jedan dio prema Dobroj vodi. Saobraćajnice koje se odvajaju od glavne ceste spadaju u niži rang saobraćajnica koje su, uslijed neodržavanja na većem dijelu oštećene. Put prema domu HKD „Napredak“ Sarajevo je novoasfaltiran i u dobrom je stanju, dok je put prema Dobroj vodi u jako lošem stanju i potrebna mu je sanacija. Putevi koji se račvaju od glavne ceste Sarajevo – Jahorina su napravljeni radi snabdijevanja objekata restoran „Vidikovac“, dom HKD „Napredak“ i PTT dom „Dobra voda“ i nisu služile kao stalne saobraćajnice, već kao šetnice i staze za bicikliste.

U prostoru postoji nekoliko većih i manjih asfaltiranih i neasfaltiranih parking mjesta. Na lokalitetu Ravne postoje dva parkinga. Ispred restorana „Vidikovac“ i nekadašnjeg pristaništa Trebevičke žičare postoji veći parking koji su u lošem stanju. Ispred doma HKD „Napredak“ Sarajevo postoji parking mjesto za goste doma koje nije asfaltirano već posuto pijeskom. Ispred objekta nekadašnjeg Unioninvestovog doma postoji manje asfaltirano parking mjesto, ali se isto ne koristi iz razloga što dom nije u funkciji. Pored brojnih objekata uz bob stazu postoje parking i manja parking mjesta koja su zajedno sa bob stazom zapuštena i u jako lošem stanju uslijed nekorištenja i neredovnog održavanja.

Unutar prostora ne postoji razgranata vodovodno – kanalizaciona mreža. Veći vodovod vodi od Brusa preko lokaliteta Ravne do Hrida i služio je za napajanje doma „Prvi šumar“ na Ravnama, više gradskih česmi i prve hidrocentrale na Dudinom Hridu. Manji vodovod postoji na lokalitetu Mali studenac i Tabačka ravan i služi isključivo za vodoopskrbu doma HKD „Napredak“ Sarajevo. Drugih vodoopskrbnih objekata nema.

Kanalizacioni sistem na Trebeviću ne postoji. Ostali objekti, stalnog i privremenog stanovanja, nisu bili priključeni na kanalizacionu mrežu, već su imali individualne septičke jame.

Infrastruktura u području je u jako lošem stanju. Izradom Prostornog plana Zaštićenog područja “Trebević” , definisaće se pitanja vezana za uređenje građevinskog zemljišta, urbanističko – tehničkih uslova za izgradnju građevina, način, raspored i uslovi obnove devastiranih objekata, namjena građevina, način prikupljanja i tretmana otpadnih voda iz objekata, kao i ostala pitanja vezana za infrastrukturno uređenje ovog prostora.

Do donošenja ovog planskog dokumenta, infrastrukturno uređenje ovog područja će se bazirati na uređenju postojećih pješačkih i biciklističkih staza, kao i uspostavljanju osnovne infrastrukture za prihvata posjetilaca koja se ogleda u izgradnji i postavljanju hladnjaka, klupa za sjedenje, zaštitnih ograda, posuda za smeće, informativnih tabli, putokaza i ostalih sličnih konstrukcija pripadajuće namjene.

Svi elementi uređenja se tretiraju kao „planinski“ mobilijar, i bit će izgrađeni i montirani uz uslov ne narušavanja prirodnog ambijenta u formi i materijalima pripadajućeg okruženja.

3.4. Koncept zaštite područja Zaštićenog pejzaža “Trebević” i pojedinih zona

Koncept zaštite ovog prostora baziran na predloženim mjerama zaštite i dozvoljenim intervencijama u području, kao i upravljačkim aktivnostima koje će omogućiti da se sprovodi efikasna zaštita i upravljanje prirodnim i kulturnim vrijednostima Zaštićenog pejzaža “Trebević”. Ovim konceptom se daju i usmjerenja za razvoj dozvoljenih djelatnosti koje će biti u funkciji održivog razvoja područja.

Konceptualni nivo organizacije zaštite unutar Zaštićenog pejzaža "Trebević" bi se mogao identificirati kao **kompleksno - zonalni**. Ovaj koncept podrazumijeva organizaciju koncepta zaštite prirodnih vrijednosti prema pojedinim zonama unutar zaštićenog područja, a u skladu sa preporukama baznog elaborata kojim je područje i predloženo za zaštitu. Prema tim odredbama, koncept zaštite je baziran na nivou dva seta aktivnosti, a to su mjere zaštite i intervencije u zaštićenom području.

S tim u vezi, ovaj koncept zaštite je organiziran kao set integralnih mjera kojima se definiraju zabranjene aktivnosti i dozvoljene intervencije po pojedinim zonama.

U okviru područja Zaštićenog pejzaža „Trebević“, ukupne površine 400,20 ha, izvršena je zonacija na tri funkcionalne cjeline:

Zona I- prva zaštićena zona – nukleus (Zona stroge zaštite),

Zona II- druga zaštićena zona – pufer (Zona aktivnog upravljanja staništima),

Zona III- treća zaštićena zona – tranzicijska zona .

Zona I - U prvu zaštićenu zonu (nukleus) uključene su površine gdje je poželjan razvoj ekosistema bez upletanja čovjeka i to su:

- Merdžanov klanac sa stjenovitim područjima i siparima na sjeveroistočnoj strani,
- Bistrik kula sa ostacima Austro – ugarske tvrđave i operatorije,
- Ekosistem šuma smrče, jele i bukve u sjeverozapadnom dijelu područja uz Bistrički potok,
- Bistrički potok i Mali Studenac od hidroloških vrijednosti,
- Područje Draguljca, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac i paleontološkim nalazima brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac.

Prva zaštićena zona obuhvata površinu od P=55,40 ha, a sačinjavaju je tri zasebna lokaliteta. U ovoj zaštićenoj zoni mjere zaštite i dozvoljene aktivnosti obuhvataju konzervaciju specifičnih prirodnih i kulturno – historijskih obilježja i odnose se na:

- a) zabranu izgradnje, osim restauracije Bistrik kule i rekonstrukcije pratećeg objekta, uređivanje okoline tih objekata, te uređivanja postojećih objekata (staza, vidikovca) za rekreaciju u skladu sa Planom upravljanja i Prostornim planom područja posebnih obilježja;
- b) zabranu sječe šume, osim sanitarne sječe;
- c) zabranu saobraćaja za sva motorna vozila, izuzev vozila sa odobrenjem upravitelja zaštićenog područja;
- d) strogu zabranu paljenja otvorene vatre;
- e) zabranu iskorištavanja mineralnih sirovina;
- f) zabranu iskorištavanja vodotoka Malog studenca i Bistričkog potoka;
- g) zabranu lova, ribolova i sakupljanja u komercijalne svrhe šumskih proizvoda;
- h) zabranu stočarstva i poljoprivrede;
- i) zabranu izgradnje novih objekata i infrastrukture za snabdijevanje sa energijom, osim za snabdijevanje sa energijom iz obnovljivih izvora (energija sunca i vjetra) za potrebe djelatnosti u području Zaštićenog pejzaža;

- j) zabranu izvođenja bilo kakvih radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja i uništavanje arheološkog sloja do provođenja arheoloških i paleontoloških istraživanja na lokalitetu Draguljac.

Zona II- U drugu zaštićenu zonu (puffer) uključuje većina predloženog prostora, u kojoj je potrebno obezbjediti konzervaciju kako sopstvenih ekosistema tako i ekosistema u nukleusu, kao i razvoj mogućnosti za istraživanja, osmatranja, edukaciju i rekreaciju. U ovu zonu zaštite uključena su slijedeći lokaliteti:

- Čolina kapa i Tabačka ravan kao područja vrijedne geomorfološke raznolikosti,
- Vodotoci na lokaciji Dobre vode i dio Malog studenca koji protiče ovom zonom,
- Izvori na Kosmatici i prema naselju Jačedoli,
- Vatrene linija opsade grada,
- Rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica – Hrid.

Površina obuhvata druge zaštićene zone iznosi $P=294,00$ ha i za nju su predložene slijedeće mjere zaštite, kao i dozvoljene aktivnosti :

- a) zabranu sječe i oštećivanja Pančićeve omorike i molike;
- b) zabranu kretanja u području oko sastojine Pančićeve omorike, osim po postojećim i označenim stazama sastojine Pančićeve omorike;
- c) zabranu unošenja alohtonih vrsta osim u botaničku baštu;
- d) zabranu sječe šume, osim sanitarne i osim u zonama označenim kao građevinsko zemljište;
- e) uređenje sistema za odvodnju otpadnih voda postojećih i budućih objekata unutar zone u skladu sa propisima iz oblasti zaštite voda;
- f) zabranu lova životinjskih vrsta, osim u slučaju kada su određene vrste prenamnožene, kada uzrokuju veće štete unutar prostora ili su prenosioci opasnih zaraznih bolesti u stadiju u kojem mogu uzrokovati štete, kako čovjeku tako i drugim vrstama životinja, a sve u skladu sa važećim propisima iz oblasti lovstva;
- g) vršenje adekvatnih uzgojno – lovnih mjera kao npr. izgradnju potrebnog broja hranilišta, solila, pojilišta itd., u cilju održavanja populacije divljači unutar prostora;
- h) zabranu izvođenja radova u koritima vodotoka, osim rekonstrukcije postojeće kaptaze Malog studenca korištenjem prirodnog materijala;
- i) utvrđivanje biološkog minimuma za vodotoke ispod postojećih kaptaza i osiguravanje ispuštanja vode;
- j) zabranu korištenja vještačkih đubriva i pesticida;
- k) rekonstrukciju postojećih i gradnju novih objekata koji su u funkciji očuvanja, promocije i zaštite područja, u funkciji istraživanja područja, i objekata uslužne djelatnosti; objekti se moraju arhitektonski uklopiti u pejzaž korištenjem prirodnih materijala i oblikovanjem fasada;
- l) formiranje i markiranje novih planinarskih i biciklističkih staza u skladu sa Planom upravljanja zaštićenim područjem (u daljem tekstu: Plan upravljanja) i Prostornim planom područja posebnih obilježja (u daljem tekstu: Prostorni plan);
- m) zabranu kretanja motornih vozila izvan cesta, osim za gospodarenje šumama i poljoprivrednim površinama u smislu Zakona o šumama Kantona Sarajevo;

- n) zabranu vožnje brdskim biciklima, motociklima, biciklima s pomoćnim motorom i drugim vozilima, po označenim planinarskim stazama namijenjenim za hodanje, trčanje i penjanje, izuzev, ukoliko je to vozilo namijenjeno opskrbi planinarskog doma ili spašavanja unesrećenog, kao i u slučajevima kada vlasnik zemljišta preko kojega prelazi planinarska staza koristi vozilo za vlastite potrebe;
- o) zabranu svih oblika poljoprivrednih aktivnosti na prostoru livadskih površina i površina u fazi sukcesije na Tabačkoj ravni, osim stočarstva;
- p) krčenje grmolike vegetacije i niskog drveća na području Tabačke ravni, u skladu sa Planom upravljanja;
- q) zabranu iskorištavanja mineralnih sirovina;
- r) zabranu paljenja otvorene vatre, osim na uređenim označenim mjestima i za potrebe poljoprivrednih aktivnosti i šumarstva.

Zona III - U treću zaštićenu zonu (tranzicijsku) je uključena površina koja predstavlja kontakt zonu zaštićenog područja sa zonom izgradnje grada i ima za cilj sprečavanje ugrožavanja zaštićenih prirodnih vrijednosti prve i druge zone zaštite.

Površina obuhvata treće zaštićene zone iznosi $P=50,80$ ha i za nju su predložene slijedeće mjere zaštite, kao i dozvoljene aktivnosti :

- a) zabranu sječe šume, osim ako to nije u skladu sa Planom upravljanja zaštićenim područjem i Prostornim planom područja posebnih obilježja;
- b) zabranu lova životinjskih vrsta, osim u slučaju kada su određene vrste prenamnožene, kada uzrokuju veće štete unutar prostora ili su prenosioci opasnih zaraznih bolesti u stadiju u kojem mogu uzrokovati štete, kako čovjeku tako i drugim vrstama životinja, a sve u skladu sa važećim propisima iz oblasti lovstva;
- c) vršenje adekvatnih uzgojno – lovnih mjera kao npr. izgradnju potrebnog broja hranilišta, solila, pojilišta itd., u cilju održavanja populacije divljači unutar prostora;
- d) zabranu izgradnje novih objekata;
- e) zabranu saobraćaja motornim vozilima izvan cesta, osim za gazdovanje šumama i poljoprivrednim površinama;
- f) zabranu korištenja vještačkih đubriva i pesticida;
- g) rekonstrukciju postojećih objekata.

OVAKO koncipirana zonacija područja Zaštićenog pejzaža „Trebević“ omogućava realizaciju zadatih dugoročnih primarnih ciljeva.

Prilikom izrade Prostornog plana zaštićenog područja i definisanja upotrebe zemljišta, potrebno je uzeti u obzir zoniranje prostora i mjere zaštite predložene po pojedinim zonama. Tako bi trebalo voditi računa da određene zone budu namijenjene koncentraciji turističke infrastrukture (Zona II), dok će planiranje razvoja za nukleus (Zona I) biti znatno restriktivnije.

Izradom dodatnih ekspertiza koje će se koristiti za donošenje zvaničnih planskih dokumenata, definisat će se razvoj i uvjeti razvoja dopuštenih djelatnosti u pojedinim zonama Zaštićenog pejzaža „Trebević“.

IV. PRIVREMENE UPRAVLJAČKE AKTIVNOSTI

Sve aktivnosti koje su potrebne da se obave prilikom preuzimanja područja kao i početne radnje koje će biti baza daljem upravljačkom sistemu provodiće se prema utvrđenoj strategiji koja je definisana u akcionim planovima. Drugim riječima, akcioni planovi su osnovni alati za provođenje planske politike upravljača.

Njihova dužina trajanja, cijena koštanja, broj aktivnosti i broj faza za realizaciju pojedinih aktivnosti je različit i ovisi o konkretnom planu.

Na prvom mjestu je potrebno sagledati sve aktivnosti i poredati ih po prioritetima realizacije s ciljem očuvanja prirodnih vrijednosti. Obuhvat Zaštićenog pejzaža „Trebević“ je takav da cca. 90% površine spada u kategoriju šuma i šumskog zemljišta u državnom vlasništvu dok cca 10 % površine predstavljaju površine koje su definisane kao livade, površine na kojima se nalazi obuhvat kulturno – historijskih objekata i drugih površina koje su u privatnom vlasništvu. Zakon o zaštiti prirode, član 159., definiše korištenje zaštićenih prirodnih vrijednosti, definiše da je potrebno planove upravljanja u šumarstvu uskladiti sa ciljevima i mjerama zaštite zaštićenog područja. Izrađeni Elaborat upravljanja šumskim ekosistemima po navedenom članu mora imati saglasnost nadležnog ministarstva.

1.0 AKCIONI PLAN: OČUVANJE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI

Sredstva	KJU za zaštićena prirodna područja
Pokazatelj uspješnosti	Manji broj zaraženih stabala i uređenije površine pod šumskim ekosistemima
Nosilac aktivnosti	KJU za zaštićena prirodna područja

Aktivnost	Troškovi*	Izvor	Trajanje	Početak
Nabavka klopki sa feromonskim mamcima	3000,00	KJU	1 godina	2014.
Nabavka opreme za protivpožarnu zaštitu	3000,00	KJU	1 godine	2014.
Izrada Elaborata upravljanja šumskim ekosistemima	10 000,00	KJU	1 godine	2014.
UKUPNO	16 000,00		1 godina	2014.

* - Troškovi su dati u KM

2.0 AKCIONI PLAN: OBILJEŽAVANJE GRANICA I ZONA ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

Upravljanje i nadzor zaštićenim područjem podrazumijeva poznavanje granica zaštićenog područja. Pored poznavanja granica krajnjeg obuhvata i zona zaštite potrebno je na glavnim putnim komunikacijama postaviti panoje koji će sadržavati osnovne informacije o zaštićenom području tako da i posjetioци i druge interesne grupe unutar područja se upoznaju sa statusom novog zaštićenog prostora.

Sredstva	KJU za zaštićena prirodna područja
Pokazatelj uspješnosti	Obilježene granice zona i krajnjeg obuhvata
Nosilac aktivnosti	KJU za zaštićena prirodna područja

Aktivnost	Troškovi*	Izvor	Trajanje	Početak
Obilježavanje zona zaštite i krajnjeg obuhvata	20 000,00	KJU	1 godina	2014.
Postavljanje panoa na glavnim komunikacijama 4 kom	4 000,00	KJU	1 godine	2014.
UKUPNO	24 000,00		1 godina	2014.

3.0 AKCIONI PLAN: UREĐENJE DEFINISANIH POVRŠINA

Obilaskom područja definisane su frekventne površine i šetnice na kojima se posjetioci najviše zadržavaju. Akcioni plan definiše osnovni planinski mobilijar i uređenje površina.

Sredstva	KJU za zaštićena prirodna područja
Pokazatelj uspješnosti	Uređen prostor i zadovoljniji posjetioci
Nosilac aktivnosti	KJU za zaštićena prirodna područja

Aktivnost	Troškovi*	Izvor	Trajanje	Početak
Nabavka kontejnera za komunalni otpad	2 000,00	KJU	1 godina	2014.
Troškovi odvoza otpada	3 100,00	KJU	1 godine	2014.
Postavljanje planinskog mobilijara	2 450,00	KJU	1 godine	2014.
Povremena radna snaga na čišćenju i košenju površina 5NK x bruto pl. 870KM x 2 mj	8 700,00	KJU	1 godine	2014.
UKUPNO	16 250,00		1 godina	2014.

4.0 AKCIONI PLAN: UREĐENJE STAZA ZA PLANINARENJE I BRDSKI BICIKLIZAM

Za rekreativne aktivnosti posebno su značajni šumski kompleksi, koji predstavljaju kategoriju specijalizovanih prostora, planiranih za takmičarske sportove koji imaju gradski, regionalni i međunarodni karakter.

Od sportskih i drugih rekreativnih aktivnosti koji se mogu aktivno obavljati na Trebeviću su:

- Planinarenje,
- Paraglajding,
- Brdski biciklizam i drugi vidovi rekreacije u prirodi.

Na Trebeviću postoji biciklistička staza za brdski biciklizam (mountain bike). Postoji nekoliko staza od Dobre vode, preko Tabačke ravni do Knjeginjca, ali u većoj mjeri staze nisu uređene i trebale bi se osposobiti za ovakvu vrstu rekreacije i u potpunosti odvojiti od pješačkih staza. Pored uređenja staza potrebno je postaviti planinski mobilijar s ciljem ugodnijeg boravka u području.

Sredstva	KJU za zaštićena prirodna područja
Pokazatelj uspješnosti	Uređene staze
Nosilac aktivnosti	KJU za zaštićena prirodna područja

Aktivnost	Troškovi*	Izvor	Trajanje	Početak
Čišćenje i signalizacija za dvije pješačke staze i uređenje postavkom planinskog mobilijara	16 000,00	KJU	1 godina	2014.
UKUPNO	16 000,00		1 godina	2014.

V NAČIN I IZVORI FINANSIRANJA ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA “TREBEVIĆ”

Vizija razvoja

Područje Trebevića sa permanentno kontrolisanom ravnotežom stvorenih faktora razvoja i prirodnih vrijednosti treba da zadovolji slijedeće uslove:

Prvi uslov - da bi područje *egzistiralo* neophodna je *jasna planska orijentacija* u pogledu razvoja djelatnosti, što znači, ne smije biti rezervat prinude i zabrana, već uravnotežene koegzistencije čovjeka, aktivnosti i prirode.

Drugi uslov - da bi područje *opstalo* neophodno je stalno praćenje parametara kvaliteta okoliša, kako bi se moglo pravovremeno uticati na procese u vremenu i prostoru.

Treći uslov - da područje *ispunjava* zahtjeve *samoreproduktivne cjeline*, što znači da se troškovi održavanja područja većinom osiguravaju razvojem djelatnosti koje egzistiraju na području.

Kod koncipiranja vizije razvoja potrebno je voditi računa o mjerama zaštite propisanih zakonom.

5.1 Troškovi realizacije za privremene upravljačke smjernice

Osnovni način finansiranja za primarno funkcioniranje područja Zaštićenog pejzaža "Trebević" su izdvajanja iz Budžeta Kantona Sarajevo.

Implementaciju izdvojenih sredstava realizuje Kantonalno ministarstvo za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, koje planskom dinamikom vrši transfer sredstava upravljačkoj instituciji – Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja.

Dotirana sredstva se odnose na potrebe plaćanja uposlenika, održavanje i nabavku tehničkih sredstava i osnovne djelatnosti za održavanje primarnih funkcija zaštićenog područja.

Tabela1. Pregled finansijskih izdvajanja definisanih kroz akcione planove za privremene upravljačke smjernice Zaštićenog pejzaža „Trebević“.

Rb.	Vlastita sredstva KJU za zaštićena prirodna područja	Bruto iznos (KM)
1.0	AKCIONI PLAN: OČUVANJE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI	16 000,00
2.0	AKCIONI PLAN: OBILJEŽAVANJE GRANICA I ZONA ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	24 000,00
3.0	AKCIONI PLAN: UREĐENJE DEFINISANIH POVRŠINA	16 250,00
4.0	AKCIONI PLAN: UREĐENJE STAZA ZA PLANINARENJE I BRDSKI BICIKLIZAM	16 000,00
	UKUPNO AKCIONI PLANOVI	72 250,00

Tabela2. Pregled finansijskih izdvajanja za privremene upravljačke smjernice Zaštićenog pejzaža „Trebević“.

Rb.	Vlastita sredstva KJU za zaštićena prirodna područja	Bruto iznos (KM)
1.	Plate uposlenika	56 700,00
	2 nadzornika prirode	40 200,00
	1 NK radnik	16 500,00
2.	Materijalni troškovi i oprema	4 500,00
	Gorivo	3 000,00
	Uniforme	1 000,00
	Potrošni materijal	500,00
	UKUPNO	61 200,00
	SVEUKUPNO	133 250,00

Broj: 288 U.O./14
Sarajevo, 18.04.2014. godine

**Predsjednik
Upravnog odbora**

Jovo Andrić, dipl. pravnik